

**Sprawozdanie z monitoringu przyrodniczego i nadzoru nad działaniami ograniczającymi skutki ekologiczne w związku z zakończeniem odwadniania kopalni „Olkusz-Pomorzany”
maj 2022**

W maju 2022 prowadzone były bieżące konsultacje i nadzór przyrodniczy nad działaniami podejmowanymi przez ZGH „Bolesław” S.A. po zaprzestaniu odprowadzania wód dołowych do ekosystemów dolin rzecznych Białej oraz Sztoły (wraz z Babą). Dotyczyło to w tym okresie m.in. wizji terenowej (26.05.2022 r.) i wskazań przyrodniczych do prac związanych z uporządkowaniem kanału Południowego po zaprzestaniu w nim stałych przepływów. Wyniki wizji terenowej oraz stosowne rekomendacje zostały przedstawione w notatce z 31.05.2022 r.

Kontynuowany był również monitoring przyrodniczy wybranych odcinków dolin Białej i Sztoły. W tym okresie nadal panowały bezdeszczowe warunki pogodowe, a jednocześnie rozpoczął się sezon wegetacyjny, w którym niedobory wilgoci z opadów są szczególnie dotkliwie odczuwane w przyrodzie. Kontynuacja niekorzystnych warunków pogodowych odbija się na przepływach notowanych w monitorowanych rzekach.

Monitoring przyrodniczy w dolinach Białej i Sztoły, ze szczególnym uwzględnieniem obserwacji przebiegu okresu rozrodu płazów, zachowania siedlisk bobrów, stanu uwilgotnienia i zachowania torfowisk węglanowych oraz aktualnego funkcjonowania stawów między Karną a Laskami i stawów przy Leśnym Dworze w Bukownie.

W dolinie Sztoły monitorowany był przede wszystkim odcinek miejski w Bukownie – od ujścia Baby do zakola w miejscu rekreacyjnym. Na odcinku tym, w zależności od dopływu wody z Baby, który jest uzależniony od wydajności źródeł Witeradówki i ograniczony poborem wody w jej górnym biegu, jak również poborem wody do zasilania stawów przy Leśnym Dworze, występuje duża zmienność przepływów – od gwałtownych po opadach burzowych do okresów jego całkowitego zaniku. Sytuację ratują częściowo piętrzenia w korycie wykonane przez bobry, które nadal utrzymują się w tej części doliny. Z uwagi na piaszczysty materiał w dolinie i ucieczki wody w dnie koryta ich zbiorniki co jakiś czas są opróżniane. Miało to miejsce również w drugiej połowie maja, kiedy utrzymujący się przez kilka tygodni zalew spowodowany tamą bobrową został opróżniony, odsłaniając liczne nory tych zwierząt. Sytuacja będzie się zapewne powtarzać w następnych miesiącach. Opróżnienie zalewiska bobrowego, które miało w sumie kilkaset metrów długości, uwidocznilo odpady, które nie mogły być zebrane w trakcie akcji sprzątnięcia doliny Sztoły w końcu kwietnia 2022 r.

Poważnym problemem, sygnalizowanym już w naszym opracowaniu z 2021 r.¹, jest występowanie wzdłuż koryta Sztoły pojedynczych na razie okazów barszczu Sosnowskiego *Heracleum sosnowskyi*. Roślina ta stanowi zagrożenie dla spacerujących dawną ścieżką wzdłuż koryta na miejskim odcinku rzeki. Kontakt skóry z rośliną grozi poparzeniem.

¹ Czylok A., Tyc A., 2021. Ocena wpływu zaprzestania odprowadzania wód z odwadniania kopalni Olkusz-Pomorzany ZGH „Bolesław” S.A. na ekosystem rzek Biała i Sztoła. Szansa Białej Przemyszy, Olkusz.

Nory bobrów na odcinku Sztoły w Bukownie (26.05.2022) fot. A. Tyc

Odpady, które uwidoczniły się w korycie Sztoły po opróżnieniu się zalewiska bobrowego w drugiej połowie maja 2022 r. (lewe) i liście barszczu Sosnowskiego przy korycie Sztoły w Bukownie (prawe) (26.05.2022) fot. A. Tyc

Wspominany we wcześniejszych sprawozdaniach oraz w naszym opracowaniu z 2021 r. betonowy zbiornik przy stawie przy Leśnym Dworze w Bukownie pełni ważną rolę w rozrodzie płazów, głównie żaby trawnej. Rekomendowane jest zachowanie tego zbiornika, a nawet umożliwienie jego zarośnięcia glonami, ramienicami i roślinnością wodną. W tym sezonie, pomimo wczesnowiosennego wyczyszczenia zbiornika do czystego betonu, obserwuje się liczne kijanki żab z grupy brunatnych. Zbiornik pokryty jest kożuchem pyłków drzew i powoli rozwijającymi się matami glonów. Stanowi to dogodne siedlisko dla rozwoju kijanek żab. W samych stawach obserwowane były nieliczne żaby wodne, natomiast kijanki żab widywane były przy brzegach w południowo-zachodniej części stawu. Prawdziwym refugium płazów po zmianie stosunków wodnych w dolinie Sztoły jest niewielki wybetonowany zbiornik poniżej przelewu wody ze stawu. W końcu maja obserwowane tam były bardzo liczne kijanki żab i ropuch oraz kilka par traszki zwyczajnej. Utrzymanie wody w wymienionych betonowych zbiornikach wodnych do zakończenia okresu rozwojowego larw żab i traszek w bieżącym roku stanowi istotny element ochrony płazów w dolinie Sztoły.

Betonowe zbiorniki przy stawach przy Leśnym Dworze w Bukownie – wyrównawczy przy stawie (lewe) i przeciwerozyjny przy zrzucie wody ze stawu (prawe), które stanowią ważne miejsca rozrodu płazów w tej części doliny Sztoly (26.05.2022) fot. A. Tyc

Kijanki żab w betonowych zbiornikach przy stawach przy Leśnym Dworze (26.05.2022) fot. A. Tyc

Samiec traszki zwyczajnej (lewe) i młody zaskroniec polujący na kijanki żab (prawe) w betonowym zbiorniku przeciwerozyjnym przy spuście wód ze stawu przy Leśnym Dworze (26.05.2022) fot. A. Tyc

Obniżony poziom wody drugim ze stawów przy Leśnym Dworze, widoczne odsłonięte nory bobrów (lewe) oraz wyraźna ucieczka wody z głównego stawu w rejonie piaszczystej plaży (prawe, obserwowano tam ucieczkę jeszcze w okresie kiedy wody dołowe były zrucane do Baby i zasilaty stawy) (26.05.2022) fot. A. Tyc

Pomimo zmniejszenia się wielkości przepływów w rzece Biała poniżej ujścia kanału Dąbrówka i wspomnianego wcześniej w sprawozdaniach znacznego przesuszenia północnej, piaszczystej części doliny, jak również poważnego zaśmiecenia koryta rzeczno, dolina jest nadal ważnym siedliskiem wielu organizmów. Jak już to podkreślano, istotnym dla regeneracji ekosystemu rzeczno Białej są jej dopływy, w tym źródła zasilające torfowiska węglanowe.

Maj był kolejnym ważnym okresem w rozrodzie płazów. Kontynuowano monitoring miejsc, gdzie w końcu marca i w kwietniu obserwowane były złoża skrzeku i kijanki żaby trawnej oraz żab z grupy zielonych. Ważnym pod tym względem miejscem w samym korycie rzeki są okolice mostu w Kuźniczce Nowej (Reczkowem). Powyżej mostu przepływ jest spowolniony wyptyceniami i roślinnością wodną (głównie rdestnicami). Szczególnie ważnym dla rozrodu płazów są rozlewiska bobrowe wykształcone na niewielkich dopływach rzeki, które omówiono w poprzednim sprawozdaniu. W maju rozwijały się tu bardzo liczne kijanki żab, ponadto obserwowano stosunkowo liczne pary traszki zwyczajnej. Na całym tym terenie obserwuje się dużą liczbę bytujących młodych, zesztorocznych żab z grupy brunatnych i zielonych.

Zarośnięty rdestnicami fragment koryta Białej w Kuźniczce Nowej stanowi siedlisko rozrodzce żaby trawnej (15.05.2022) fot. A. Tyc

Rozlewiska wykształcone przez zatamowanie przepływu przez bobry na niewielkim dopływie Białej po południowej stronie doliny są siedliskiem rozrodczym żab trawnych, wodnych oraz traszek zwyczajnych, gnieździły się tu również żurawie (jedna z trzech par w dolinie) (3.06.2022) fot. A. Tyc

Nowe tamy bobrowe wykonane na jednym z dopływów Białej w okolicach Krzykawki (3.06.2022) fot. A. Tyc

Zatrzymanie zrzutu wód kopalni „Olkusz-Pomorzany” do rzeki Białej sprzyja bogatym florystycznie siedliskom związanym z wypływami i dopływami wód bogatych w węglan wapnia po południowej stronie doliny. W maju siedliska te były w pełni uwodnione, a zaprzestanie zrzutu wód o dużym ładunku zawiesiny, rozlewających się często na całej szerokości doliny, przy okazji roznosząc plastikowe śmieci, pozwala im funkcjonować niemal tak jak w warunkach naturalnych w przeszłości. Oprócz roślinności charakterystycznej dla terenów podmokłych i torfowisk (m.in. kwitnące w maju – wełnianka szerokolistna, bobrek trójlistkowy, kukułka szerokolistna), te dobrze uwodnione fragmenty doliny Białej, porośnięte częściowo łęgami, są miejscem gniazdowania ptaków (m.in. żurawi, krwawodzioba) i rozrodu ssaków (m.in. łosi i dzików). Należy podkreślić, iż przy braku niespodziewanego zalewania podmokłych terenów doliny wodami ze zrzutu z kopalni będzie się zwiększać atrakcyjność i skuteczność łęgowa ptaków wodno-błotnych. Ponadto rzeka zasilana wodami dołowymi była przez ostatnie kilkadziesiąt lat barierą ekologiczną dla migrujących zwierząt, aktualnie obserwuje się na całej długości doliny liczne szlaki wędrówek zwierząt, zarówno wzdłuż, jak i w poprzek koryta rzecznego.

Jeden z kilku płatów wełnianki szerokolistnej *Eriophorum latifolium* oraz bobrek trójlistkowy *Menyanthes trifoliata* na dobrze uwodnionym torfowisku węglanowym na terasie Białej po południowej stronie doliny (26.05.2022) fot. A. Tyc

Fragment rozlewiska i dobrze uwodnionego łągu na terasie Białej po południowej stronie doliny – siedlisko rozrodzce wielu gatunków zwierząt, w tym żurawii, dzików i łosi (26.05.2022) fot. A. Tyc

Samica żurawia z młodymi (lewe; 17.05.2022) i kłempa z dwoma łoszakami (prawe; 26.05.2022) w dolinie Białej – fragmenty fotografii z fotopułapek

W maju kontynuowany był monitoring warunków przyrodniczych w stawach w dolinie Białej między Karną a Laskami. Brak sztucznego zasilania kompleksu stawów w dolinie Białej jak i duża powierzchnia parowania z lustra wody skutkuje dalszym wyraźnym obniżaniem się poziomu wody w skrajnych

obiektach położonych w górnej i dolnej części kompleksu. Przy obserwowanym tempie osuszania stawów, szczególnie drugiego licząc od końca stawu w Laskach, należy mieć nadzieję na dokończenie w tym zbiorniku całego tegorocznego cyklu rozwojowego larw żab i ropuch.

Ponory poniżej ostatniego stawu w Laskach, zasilane aktualnie wyłącznie z dopływu wód gruntowych i burzowych z miejscowości (lewe) i wysychający, pozbawiony zasilania z wyżej leżących obiektów ostatni staw w Laskach (prawe) (26.05.2022) fot. A. Tyc

Znacznie osuszony przedostatni staw w Laskach, gdzie były obserwowane w marcu i kwietniu gody żab trawnych i ropuch szarych, jest on jeszcze zasilany ociekami z napełnionego po brzegi wyższego stawu, gdzie nadal uprawiane jest wędkarstwo (26.05.2022) fot. A. Tyc

Katowice – Sosnowiec, 4.06.2022

Andrzej Czyłok, Andrzej Tyc